

Sírdomb a kertben

Regényrészlet

Azoktól a mozdulatoktól változott meg minden.

Pauló nagynénje levette a hímzett posztósüveget, ami melegen tartotta a teát a herendi kancsóban, felemelte a kancsófedelelet, beszippantotta a tea illatát, s miközben, mintha szertartáson venne részt, lehunyta a szemét, anyám arca jelent meg előttem, a hasonló mozdulata, amint az emlékeim szerint nem herendi, hanem zsolnai mintás teáskannát megemeli, lehunyja a szemét, beszippantja a tea illatát, apám pedig ilyen alkalmakkor mindig megjegyzi, anyád is így öntötte ki a kancsóból a teát, ez jólesett anyámnak, minden bizonnyal megjelent előtte, amint kislányként ül a családi asztalnál, most úgy szippantotta be a tea illatát, ahogyan bizonyára nagyanyámtól látta, s erre gondolva én is átléptem vele egy olyan térbe, ahol sohasem voltam jelen, de mégis részesének érezhettem magamat.

Hasonlóképpen érezhette Pauló szobájában a Nagynéni?

Szemügyre vettem őt.

Nemcsak néhány pillanatra hunyta le a szemét.

Már akkor is, amikor néhány perccel előbb beléptem a szobába, olyan mozdulattal mutatott helyet számomra az asztalnál, mint aki hajdani szertartást ismételt.

Még ketten voltak a szobában. Az asztalon négy csésze.

Tehát vártak.

A sarokban állólámpa. Korábban nem láttam itt. Ernyője nem a szokásos sárga. Vörös színű. Mögötte a falon könnyű, nem látható lécrámára feszítve három temperakép, abból a maszkos-sorozatból, amit korábban Pauló vázlatfüzetében láttam.

A Mednyánszky-poszter a régi helyén az ajtó mellett, őrizve a hatást, hogy az, aki a szobába lép, mintha a barna-fekete gomolygásból érkezne.

Szokatlan volt, hogy a csengetésemre nem Pauló, hanem a nagynénje jött a kertkapuhoz. Ezúttal nem fedeztem fel a tekintetében a szokásos szigorúságát. A köszönésemre adott jónapotjában sem volt elzárkózás, mint korábban.

Pauló bizonyára bejelentette neki, hogy áthívott.

Az váratlan volt, hogy Pauló nagybátyja, aki a másik szülői ágon volt a rokona, ott ül az asztalnál.

A Nagynéni máris a teás kancsó után nyúlt, mintha csak rám vártak volna. Pauló és a Nagybácsi tekintetéből úgy tűnt, hogy beszélgettek, amikor csengettem, a Nagynéni talán magukra akarta őket hagyni, ezért sietett elém.

Megnéztem a filmedet... elvégezted a felidézést helyettem is, mondta a Nagybácsi Paulónak, de a pisztolylovás az SS-altiszt homlokába, az nem hiteles...

Pauló tekintete magabiztos volt.

De hiszen film...

Úgy mondta, mint aki néhány szóval felülkerekedik. Hozzátette: *csak* egy film. A *csak*nak olyan hangsúlyt adott, mint aki saját nyelvet birtokol, ami látszatra nem különbözik attól, amit bárki használ, ám mégis mást fejez ki.

Lehetetlen, hogy Pauló, amikor tegnap idehívott, nem tudta, hogy a Nagybácsi itt lesz.

Ittük a teát. Pauló nem említette a készülő forgatókönyvét, pedig amikor hívott, azt mondta, arról szeretne beszélni velem.

A sógorát a Nagynéni hívta meg. Ezt később tudtam meg. Paulónak nem volt kifogása, habár az apja testvérét korábban sohasem látta, az előző héten találkozott össze vele először a filmgyárban. A Nagybácsi a berendezők főnöke volt. Az udvaron odalépett Paulóhoz, csak annyit mondott, te nem tudhatsz arról, hogy a nagybátyád vagyok, láttam a rövidfilmedet, amivel díjat nyertél Mannheimben, és hosszan, kihívóan nézett, mondta később Pauló.

...elvégezted a felidézést helyettem is...

Tehát a filmről beszéltek, amikor beléptem a szobába.

Rád nem gondoltam, mondta Pauló, azt se tudtam, hogy a világon vagy, de sok mindenkire gondoltam, akik talán magukra ismertek, persze, mondta a Nagybácsi, olyan hangon, mint aki megtalálta Pauló magabiztosságára a választ, nem a szavaira, abban nem volt fölény, a tekintete volt magabiztos, elég régen dolgozom a filmnél, ha nem is vagyok művész úr,

hogy értsem, miért mutatod a kamerával a férfit mindig háttal, arctalanul, csak a hangjával, mondta a Nagybácsi.

Pauló bólintott.

Valamit jól megfogtál, igen, valamit, ezért mondtam, hogy elvégeztél helyettem is... nekem nehezebb... lehetetlen... ugyanis, tekintve, hogy másképpen történt minden... ne mondd, hogy az *csak egy film*, értem én, hogy mi egy film, nem a filmhez képest történt minden másképpen, ahhoz képest, amit magának elmondtam, fordult a Nagynénihez.

Magának, Károly, sohasem volt erőssége az őszinteség, mondta a Nagynéni.

Nem láttam még mosolyogni, most elmosolyodott. Kisimultak a ráncai. Kivillant a hibátlan felső fogsora. Fény jelent meg a tekintetében. Egy-két másodpercig csak, de ez a másik tekintet mint egy maszkarásimult az arcára.

Mintha mindhárman az összekapcsolhatatlant próbálták volna összekapcsolni.

Talán ehhez hívott tanúnak Pauló?

Talán ürügy volt csak a készülő forgatókönyvre való hivatkozása?

A férfi Paulóhoz beszélt, de az asszonyt nézte.

Pauló engem.

A tekinteteink hálója körülkerítette a Nagybácsi szavait. Óvatosan, töprengve beszélt, mintha vigyázni kívánt volna, hogy ne gabalyodjon bele a hálóba. Elmondta valamit, de nem helyettem. Az előbb azt mondtad, hogy helyetted is, szólt közbe Pauló. De mégsem, mondta a férfi, csak egy film, ismételte meg Pauló, a film szerint volt így.

Láttam magam előtt a mannheimi vetítőtermet, Jim és a gitáros fiú oldalt ülnek a szőnyegen, a gitáros penget, a nézőtéren néhányan röhögnek, a vásznon egy férfi háta, halad a Kurfürsterdommon, leül egy teraszra a lány mellé, a lány arca, amint helyet enged maga mellett, a Nagynéni most úgy pillant a férfira, mintha nem Paulóhoz, hanem hozzá beszélt volna, az arca megint szigorú, de a pillantása mögött ott maradt az iménti fény, mélyről jön, nem tudja eltorlaszolni, a filmen a férfi és a lány nézik egymást, nem úgy volt, mondja a Nagybácsi, amikor a munkaszolgálatos századdal, amit Bustyaházáról, a Kárpátokból kellett gyalogmenetben nyugatra vezetnie, elérték Kassát, mondja, parancsot kapott, hogy azonnal jelentkezzen a fővárosi törzsparancsnokságon, Rákospalotán, kapott új besorozást, az öccsével, apáddal, fordul Paulóhoz, ott találkozott, ide akartunk jönni magukhoz, mondja a Nagynéni, de már csak apád tudott átjönni, ezt újra Paulónak mondja, engem átvezényeltek Budára a mai Moszkva téri postához, a rohamcsoporthoz, ez volt a Vannay-terrorcsapat, mond-

ja Pauló, honnan tudod? kérdezi a Nagybácsi, sokat kellett olvasnom a filmhez, ide akartam jönni magához, mondja a férfi a Nagynéninek, most nem úgy mondja, hogy magukhoz, ide akartam jönni magához, tudom, mikor az öccse idejött, elmondta, mintha képek peregnének filmvászonon, belép egy férfi, civil ruhában, elmondja, hogy éppen megszabadult a karpaszományos egyenruhájától, a Nagynéni leülteti, teával kínálja, talán ugyanebből a kancsóból tölti, ami most az asztalon áll, Pesten már nem lőnek, Budán még égnek a házak, isszák a teát, a belső szobából kijön egy lány, a Nagynéni húga, a férfi elmondja a bátyja üzenetét, úgy mondja a két lányhoz fordulva: *magukhoz*, át akart jönni ő is magukhoz, itt ült az öccse mellettem, ahol most maga, mondja a Nagynéni a Nagybácsinak, ittuk hárman a teát anyáddal, mondja Paulónak, talán Pauló is látja maga előtt, amint az apja ugyanott ül, ahol most ő, az anyja ott, ahol most én, a Nagynéni helye változatlan.

Az állólámpa régen a belső szobában volt, mondja a Nagybácsi. A tekintetén mintha átsuhanna annak az emléke, ami egykor a belső szobában megtörténhetett.

Most is ott a helye, mondja a Nagynéni, Pauló kérte a múlt héten, amikor a rajzait a falra akasztotta, hogy hozzuk át ide.

Ő is Paulónak szólítja az unokaöccsét.

Egy komám vezetett át a rohamcsoporthoz, mondja a férfi, kétszakasznyi fegyverest kaptam, a veszteségeink olyan nagyok voltak, hogy civileket is besoroztak mellénk, gyerekeket is, volt köztük egy tizenhárom éves kőszegi katonaiskolás, jól emlékszem rá, a Városmajorban építettünk ki védelmi állást, az Egyetemi Rohamzászlóaljjal és a németek riadózászlóaljával, már csak azzal védhetjük a hazát, ha minél nagyobb vérveszteséget okozunk az oroszoknak, ez volt a parancs, de erről soha nem lehetett azóta beszélni, most már talán lehet, volt egy őrmesterem, volt egy szanitéc nőm, májpástétomos konzervet, krumplicukrot, kis unikumos palackot osztottak szét támadás előtt, mindenkinek egy gyerekharisnyába kötött pezsgősdugót, a kőszegi katonaiskolás megkérdezte, mit csináljon vele, az őrmester azt mondta, vagyunk hatvanan, ha támadunk, pár percen belül tízen megsebesülnek, üvöltenek, ha megpróbáljátok kihurcolni őket a tűzből, ez legalább tíz további ember kiesését jelenti, a pezsgősdugóval felpöckölitek a száját, betöltitek az unikumot, rohantok tovább, a Nagynéni arcán futnak a ráncok, Pauló úgy nézi a férfit, mint aki semmi olyant nem hall, amiről már nem tudott volna, az őrmester már több ütközetben vett részt, ő adta az utasításokat, mondja a Nagybácsi, sípszóra előre, a gránátokat húsz-harminc méter távolságba elhajítani, hosszú lépésben tovább a német tankok mellett, folyamatos géppisztolytűz, nekem is géppisztolyom

volt, rohanni kellett előre, a remízépület már lángolt, előkészíteni a gránátot, csavard ki a gyutacsot, ránts az indítón, ezt egy hadnagy ordította mellettem, összekeveredtünk egy másik szakasszal, a hóban a sebesültek, mindenre löni, ami mozdul, ordítja az őrmester, robbanások, repülnek a fatörzsek, így volt, mondja Pauló csendesen, a férfiban bennakad a szó, előrehajol, ugrásra kész, mégsem hiszem, hogy rávetné magát Paulóra, Pauló tekintete most olyan, mint amikor egy színészt szuggerál, ismerem jól ezt a tekintetét is, láttam őt színészekkel dolgozni, főleg az amatőrjeivel, a tekintetével instruál, a tekintetével játssza előre, hogy mit érezzen a színész, átszilipezi a maga érzéseit, eljátssza a tekintetével, hogy milyennek kívánja a színész tekintetét, így nézi a mellette ülő férfit, az lassan kiegyenesedik a széken, ugyanolyan halkán, ahogy Pauló megszólalt, azt mondja, *így volt*, mintha nem is ő mondaná, mintha ő hallott volna egy történetet, és csak megismételni kívánja a két szót, amivel megerősítheti Pauló szavait, csend van, az állólámpa burája nem ring, a fények egyenletesek, bizonyára sok memoárt, katonanaplót olvastál a filmhez, mondja a Nagybácsi, most az ő tekintete is olyan magabiztos, mint Paulóé, Fábri Zoltánnál is voltam be rendező, a Két félidő a pokolbannál, ő is sokat olvasott, neki is meséltem, még jegyzeteket is készített, azt mondta, köszönöm, László úr, csak az a baj, hogy maga vezetett ugyan munkaszolgálatos századot, de nem volt a Don-kanyarban, ahol a film játszódik, te ebből semmit nem érthetsz, mondja Paulónak, most nem magabiztos a tekintete, te nem tudhatod, mi a vér, a halál, a Nagynéni ráteszi a kezét a férfi kezére, üzentem az öcsém-mel, hogy nem tudok jönni, mondja a Nagybácsi, nem néz az asszonyra, a kezén nyugvó kezét nézi.

Megint hálónak érzem az egymást nem keresztező pillantásaikat, és habár mindvégig szótlán maradok, mintha egy filmet néznék, amit Pauló szobájában vetítenek, magamat is a szereplők között látom, katonaholttestek a hóban, gránátrobbanás, egy fa éppen kidől, közben Pauló hangja, tudom, körülolvastam a filmhez sok mindent, a hangja is mintha a múltból szólna, terrorcsapat volt, mondja határozottan, az osztag zsidókat is gyilkolt, nem zsidókat is, ismerem a dokumentációt, Pauló nem a forgatókönyv miatt hívott, azt akarta, hogy itt legyek mellette ezen a találkozón, értelek, mondja a Nagybácsi, de te nem érthetsz engem, lefejtí a kezéről az asszony kezét, felhúzza a zakója ujját, felhajtja az ingujját, az alsó karján hosszú forradás, itt ment be a golyó, mondja, katonatőrrel metszették ki, amikor hátra vittek, mellettem halt meg egy robbanástól a szanitéc, aki kivette a golyót, még fogta a géztekerccset, amivel bekötözött, de már nem élt, az asszony feláll, most az ő válla sűrölja az állólámpa ernyőjét, Pauló előrehajol, olyan figyelemmel nézi a férfi arcát, amivel el szokott raktározni

magában egy tekintetet, Tolonban a tengerparton láttam, amikor a sekély vízből kimeredő sziklára helyezett egy gyíkot, addig nézte a megmerevedett állatot, amíg porlasztani kezdte a tűző nap, Fábri Zoltán észrevette a forradást, amikor beszélgettünk, nézte a karomat, mondja a Nagybácsi, a német tisztet játszó színésznek, aki a filmben parancsot ad a munkaszolgálatosokra leadott sortűzre, át van kötve a bal karja, mondja Pauló, erre nem emlékszem, mondja a Nagybácsi, lehet, hogy te adtad az ötletet, mondja Pauló, nem emlékszem, te ezt soha nem fogod megérteni, ismétli a férfi, nem értem, miért ring még mindig a lámpaernyő, nem ért hozzá senki, a Nagynéni újra tölt mind a négy csészébe, mindig nagyon finom volt a teájuk, mondja a férfi, nem azt mondja, a teája, a teájuk, mondja, pedig akkor plantából főztük, mondja az asszony, ez most earl gray, személyenként egy mokkáskanálnyi, leforrázás után három percig kell állni hagyni.

Pauló kikísért. A kertkapunál azt mondta, aggódik Taas miatt, kapott Kanadában Jim filmjében egy néhány mondatos szerepet, de nem egy vacak kis szerepért ment ki, Jim azt ígérte neki, hogy összehozza egy producerrel, csinálhat filmet, ebből semmi nem lett.

Úgy éreztem, csak azért beszél Taasról, hogy ne szótlánul álljunk a kapunál.

Van itt egy sír...

Az előkert sarkához ment.

A Nagynéném mondta el pár éve, hogy amikor a front elérte Zuglót, átmentek anyámmal a szomszéd házba, hogy ne legyen a két lány mindenki nélkül. Amikor visszajöttek, már itt látták a sírdombot. Se név, se valami jel... soha senki nem jelentkezett... később ők hordták le ketten a halmot... befüvesítettek...

Lehet, hogy már nincs ott semmi...

De van... katona... civil... zsidó... nem zsidó... magyar, német, orosz... férfi... nő... játszottam itt gyerekkoromban, amikor anyám nyugágyat hozott ki, a néném rákiabált, hogy menjünk onnan... mindenki menekül...

Az arcvonásai nem változtak, a szája csukva volt, mégis hallottam a nevetését.

Az is lehet, hogy a néném tudja, kit temettek ide.

Elmondta volna neked...

Miért mondta volna el...

Átadott egy dossziét, amit a kezében szorongatott.

A Ligeten át mentem haza.

Ott álltam újra a Vajdahunyad várhoz vezető kis hídnál, ahol először találkoztam Paulóval. Mintha most én várnám, hogy odaérkezzen.

Férfi közeledett.

Amikor megláttam, még alkonyodott. Váratlanul lett sötét. A léptei Pauló lépteire emlékeztettek, s ettől mintha közöm lett volna hozzá. Akárha színpadon sétált volna, szerepet gyakorolva, azt próbálgatva, hogy onnan, ahol belekezdett a mondatba, hány lépéssel juthat el a befejezéséig. És mintha én is ugyanazon a színpadon álltam volna, magam is szerepem szerint, s éppen az lett volna a feladatom, hogy mindössze várakozzam.

A vár felől egyetlen sűrűlőfény. A férfi ennek az ösvényén közeledett. Elkanyarodott. A reflektor kialudt, de a férfi látható maradt, könnyű léptekkel haladt tovább.

Pauló ugyanilyen óvatosan járkált a kert sarkában.

A kezemben tartottam a dossziét, amiben a forgatókönyv volt, beléptem apám dolgozószobájába.

Nem az íróasztalánál, nem a kedvenc olvasókarosszékében ült, mint máskor. A bőrhuzatú kanapén ült lehunyt szemmel.

Jól vagy?

Úgy hangzott, mintha én kérdeztem volna.

Én jól... mondtam.

Átmentem anyámhoz.

Ilyenkor veszi be apád a gyógyszert.

Nem tudtam, hogy gyógyszert szed.

Megértően nézett rám, mint aki azt mondja, hogy és még mi mindenről nem tudsz.

Telefonáltam Erikának, hogy nem megyek át, apámat nem találtam rendben, itthon alszom. Anyám hallotta, szándékosan telefonáltam úgy, hogy hallja, amit mondok, nyugi, rendben van, mondta, a szokásos gyógyszer, évek óta szedi.

A forgatókönyv folytatása mellett Pauló jegyzetfüzete is a dossziében volt.

„Károllyal, anyám bátyjával leültünk a filmgyári kávézóban. Elmesélte, hogy fiatal korában a cserkészcsapatban Tóth Tihamér könyve kötelező olvasmány volt. Tóth Tihamér veszprémi megyés püspök volt, és az önmegtartóztatást írta elő az ifjúságnak. A nagynéném szerelmes volt belé, le akart vele feküdni negyvennégyben, de ő házasság nélkül nem volt erre hajlandó. Persze lehet, hogy éppen fordítva történt, lehet, hogy a Nagynéném nem volt hajlandó lefeküdni vele, mind a ketten másképpen mondták el. Utálom a kommunistákat, mondta Károly a filmgyári kávézóban, mindig a háborús múltamra emlékeztetnek...

...gondolkozni nem lehet nyelv nélkül, de a nyelv helyébe a kép is léphet... tegnap másolatokat készítettem arról a régi fotóról, amin anyám, a

nagynéném, apám és a testvére, Károly látható, összecseréltem a fejüket, több változatban... érdekes?... az ábrázolt összenő a fényképével, azt hiszem, ezt Susan Sontagh írta, de lehet, hogy nekem jutott az eszembe. Kint hagytam a fotókat az asztalomon, a nagynéném meglátta, ez volt a céloom, nem szólt semmit... Tetszik a »felderítetlenség«... ez az ország alkalmas arra, hogy a szellemi ember fejlődhessen benne, minden fáradozás, hogy tovább juss, feljuss, előbbre juss, hiábavaló, születésed pillanatában bukott ember vagy, folytonosan minden elbutít. A nagynéném elmondta, hogy a múlt héten megjelent egy építkezési vállalkozó. Jó pénzt kínált a házért, lebontanák, emeletes, modern épületet húznának fel a telekre, talán érdemes volna eladni, mondta a nagynéném, láttam rajta, arra gondol, hogy érdemes volna az egészet, ami a házhoz köti, eltüntetni, ráadásul jó pénzért az egész múltat, persze a fényképeket is, a sírt a kert sarkában, nem mondtam, szó sem lehet a ház eladásáról, kell nekem ez a televény körülöttem és alattam...”

